

Slovenski Pravnik

Leto LIII.

Ljubljana, februarja 1959.

Štev. 1.—2.

Omejitve poslovanja gospodarskih zadrug.*

Dr. Milan škerlj.

I. Uvod.

Z zakonom o gospodarskih zadrugah (zgz.) z dne 11. septembra 1937., Sl. N. 217-LXII/463, Sl. L. 519-81, ki je stopil v veljavo in dobil obvezno moč dne 24. septembra 1937., so skoro povsem razveljavljeni dosedanji predpisi o (pridobitnih in) gospodarskih zadrugah, zadružno pravo je zenačeno.¹ Z zenačitvijo pa ni prestal spor o tem, ali, v čem, kako so zadruge omejene v svojem poslovanju, s čim se smejo baviti, s kom smejo poslovati. Ta spor je v našem pravnem območju star in sega še v predvojne čase; v drugih pravnih območjih se zdi, da je mlajši ali da je bil vsaj manj oster; odkar imamo enoten zakon, je videti, kakor da se poostruje tudi drugod. Na ven gre spor predvsem za to, ali sme zadruga poslovati tudi z nečlani; ali zlasti potrošniške (nabavljalne, konsumne) zadruge² ne posegajo kvarno v področje trgovine, ali so sploh potrebne ali vsaj koristne za narodno in zasebno gospodarstvo; ali so zadrugam potrebne tolikšne davčne, pristojbinske in druge ugodnosti. Trgovci da so največji in najtočnejši davkoplačevalci, z davščinami pa tako preobremenjeni, da hudo občutijo vsako zožitev kroga svojih odjemalcev in vsako razširitev področja zadrug; država, ki z zakonom omogoča eno ali drugo, ravna v svojo škodo, ne koristi pa niti občinstvu, ker trgovec strokovnjak v konkurenčnem boju opravlja svojo gospodarsko funkcijo proti posamezniku bolje in ne draže kot more zadruga. Novi zadružni zakon da je stanje trgovine še poslabšal s tem, da je zadrugam olajšal in razširil poslovanje.

* Po predavanju v društvu „Pravniku“ dne 9. in 16. novembra 1958.

¹ Razveljavitev dosedanjih predpisov ni v vseh pravnih območjih povsem enaka (§ 119 odst. 1 zgz.), v našem pravnem območju je pač popolna.

² Mnogo manj gre za produkcijske, kreditne, živinorejske, stanovaljske itd. zadruge.

V resnici je jedro spora globlje, na dnu mu je vprašanje, ali in koliko je trgovina v sedanjem smislu — še — potreben ali vsaj koristen član v verigi gospodarstva.³ To razmotrivati, ni moja stvar, pač pa mislim, da velja sine ira et studio preiskati vsebino novega zakona, kolikor je v zvezi z omenjenim sporom. Ta se s tem seveda ne bo rešil, toda morda se vsaj nekoliko posreči dognati, ali in koliko je novi zadrudni zakon poslabšal prejšnje zakonsko stanje. Razmotrivanja bodo v prvi vrsti pravna, posameznim ovinkom na gospodarsko polje se pač ne bo vedno moči ogniti.

II. Zakonski pojem zadruga.

§ 1, odst. 1. zgz. daje definicijo: „Gospodarska zadruga po tem zakonu je združba nedoločenega števila članov (zadružnikov) s spremenljivim številom poslovnih deležev, ki se je vsak član udeležuje neposredno in ki ima namen, da pospešuje njihovo gospodarstvo s skupnim opravljanjem poslov po načelu vzajemne pomoči.“⁴ Iz same definicije, naj povsem ustreza znanstvenemu pojmu zadruga ali ne, sledi, da ima zadruga nalogo pospeševati gospodarstvo svojih članov, da morajo člani skupno opravljati posle in da se mora — opravljanje poslov ali izpolnjevanje naloge?⁵ — vršiti po načelu vzajemne pomoči. S čim se zadruga sme baviti, da izpolnjuje svojo nalogo, je jasno rečeno v § 1, odst. 2: „z vsakim neprepovedanim poslovanjem, ki more povečati dohodke ali zmanjšati stroške⁶ njenih zadružnikov.“ To se je, dasi se zakoni niso izražali tako jasno, razumelo tudi doslej razen v srb. in črnogor. pravnem območju, kjer so bili dovoljeni predmeti poslovanja ome-

³ Ne gre za pojem trgovine in trgovca v smislu trg. zakonika ali zakona o obrtih, ampak v gospodarskem smislu kot vmesno stopnjo na poti dobrine od proizvajalca do potrošnika. Trgovcu v tem smislu povprek ne more biti ljubo, da proizvajalec in potrošnik, kot posameznika ali po svojih organizacijah, navežeta neposredne stike. Zato se bori zoper združbe potrošnikov, ki ga izključujejo iz verige, in prav tako zoper tovarniške prodajalnice. Zoper zadruga gre boj pač zato, ker so one navadna oblika združevanja v omenjeni namen, šel bi tudi zoper združbe v drugačni obliki, ki bi pravno bile mogoče, pa se, za ta namen, dejanski ne uporabljajo, na pr. delniške ali družbe z omejeno zavezo.

⁴ „Združba“ v slov. prevodu za „društvo“ je jezično netočen izraz, ustrejal bi izrazu „udruženje“. „Zadatak“ ni „namen“ („svrha“), marveč „naloge“. Posebne važnosti te netočnosti nimajo.

⁵ To je nejasno v izvirniku — nalašč? — in še nejasnejše v prevodu.

⁶ Bolje bi bilo „izdatke“; izvirnik pravi „rashode“.

jeni s taksativnim naštevanjem. Naštevane vrste zadrug v „prečanskih“ zakonih je bilo samo demonstrativno. Zgz., izvzemši srb. in črnogor. pravno območje, torej izrečno ne razširja področja zadrug. S tem pa še ni rešeno vprašanje, ali ni področje vendar razširjeno s samo definicijo. Gre za izraze: „naloga pospeševati gospodarstvo svojih članov“, „skupno opravljanje poslov“, „načelo vzajemne pomoči“, „neposredno udeleževanje“.

Definicije dosedanjih zakonov so te: 1) § 1 našega prejšnjega zakona: „Določbe tega zakona se uporabljajo na društva z nezaključenim številom članov, ki imajo namen pospeševati pridobivanje ali gospodarstvo svojih članov s skupnim poslovanjem ali z dajanjem kredita...“. — 2) § 223 hrv.-ogr. trg. zakona: „Zadrugom u smislu ovog zakona smatra se neopredieljen broj članova imajuće društvo, sklopljeno da uz zajedničko vodjenje posla,⁷ dotično na temelju uzajamnosti, unapredjuje vjeresiju i gospodarenje članova svojih.“ — 3) § 245 bos.-herc. trg. zakona: „Zadrugom... smatra se svako društvo, sastojeće od neopredieljena broja članova, koje se sklopi za unapredjivanje vjeresije, privrede ili gospodarenja članova svojih uz zajedničko vodjenje posla.“ — Srbski zakon ni dajal definicije.

Sestavino: pospeševanje gospodarstva in zlasti kredita imamo v dosedanjih zakonih prav tako kakor v novem, samo da v novem kredit ni izrečno imenovan. Isto velja za sestavino „skupno poslovanje“. Res da naš prejšnji zakon veli „s skupnim poslovanjem ali z dajanjem kredita“, toda ti razliki se ni pripisoval poseben pomen. Pač pa imamo razliko glede izraza „načelo vzajemne pomoči“. Samo hrv.-ogr. trg. zakon veli „uz zajedničko vodjenje posla, dotično na temelju uzajamnosti“, ⁸ ostali prejšnji zakoni vzajemnosti ne naglašajo, novi zgz. pa izrečno pristavlja, da gre za „vzajemno pomoč“. Vsekakor z uvedbo te nove sestavine v definicijo ni niti nameravana niti dosežena razširitev poslovanja zadrug, mogla bi biti pri nas le utesnitev proti dosedanjemu stanju. Kajti reči treba, da ni zadruge tam, kjer je kršeno načelo vzajemne pomoči. Ne bi bilo zadruge, kjer bi bile vloge članov s pravili strogo razdeljene, tako da eni morejo pomoč samo dajati,

⁷ Prav „podjetja“; gl. Stražnický: Trgovački zakon, II. izdaja, 1926.

⁸ Ali naj izraz „na temelju uzajamnosti“ morda spada samo k „unapredjuje vjeresiju“? Po celi dikciji definicije bi rekel, da ne.

drugi samo prejemati; poslovanje bi zato lahko še vseeno bilo skupno.⁹

Premotriti še treba izraz „neposredno udeleževanje“, zlasti v zvezi z „vzajemno pomočjo“. Te sestavine dosedanjih zakoni ne izražajo.¹⁰ Kaj se je hotelo z njo reči, ni povsem jasno; obrazloženja ni. Izraz je rabljen v zvezi z udeležbo v „združbi“, torej v zadrugi, ne morda v zvezi s skupnim opravljanjem poslov, vzajemnostjo pomoči ali, kakor — dasi širje — v nekih prejšnjih načrtih, v zvezi s pospeševanjem gospodarstva. Prav v zvezi, v kateri je sedaj rabljen, pa se mi zdi, da ne daje pravega smisla, ker član zadruga sem ali nisem, posrednih članov ni lahko zamisliti.¹¹ Prav tako ne more biti pri vseh zadrugah govora o neposrednem, skupnem opravljanju poslov ali o neposredni vzajemni pomoči. Pač pa je minister za kmetijstvo v svojem ekspoziju v plenumu Narodne skupščine naglašal, da je po zadružni ideologiji glavna naloga zadružništva, da odstrani posredništvo in posredniški ali trgovski zaslužek med proizvajalnikom in potrošnikom. Da bi pa posredništvo povsem izginilo, tudi zadruga sama nikoli ne sme postati posrednik, sicer ne bi imela moralne upravičenosti. Zato sme delati samo v krogu svojih zadružnikov ... „Da bi zadružnik imel

⁹ Ne bi veljal prigovor, da je na pr. pri kreditnih zadrugah mogoče dejansko razmerje, da eni zadružniki s svojimi vplačili na poslovne deleže in morda s hranilnimi vlogami omogočajo dajanje posojil drugim, drugi samo jemljejo posojila, uprava pa je sestavljena iz enih in drugih. Tudi v takem primeru je pomoč samo na videz enostranska. Jemanje kredita je pravno mogoče vsem, vzajemnost pa je vsekakor že v tem, da v okviru neomejene ali omejene zaveze vsi enako odgovarjajo za vračilo hranilnih vlog.

¹⁰ Tudi načrti zgz. je v ti zvezi niso imeli. Sploh se je definicija večkrat spremenila. Kolikor se tiče našega vprašanja, je prvi meni dostopni načrt imel sestavine „načelo vzajemnosti“, „skupno opravljanje poslov“, „neposredno ali posredno pospeševanje ali podpiranje gospodarskih interesov svojih članov“, ni pa govoril o neposredni udeležbi pri „združbi“; drugi načrt je samo stilistično nekoliko spremenjen; tretji in četrti sta opustila vse te sestavine, zadrugo prosto definirala kot „združbo nedoločenega števila članov, ki ji je namen pospeševati njihovo gospodarstvo“. Vladni predlog je tej definiciji dodal samo, da je v zadrugi spremenljivo ne le število članov nego tudi število deležev. Šele v Nar. skupščini se je dala današnja definicija, ki se v bistvu vrača k definicijam prejšnjih zakonov, naglašati vzajemnost in dodaja neposrednost.

¹¹ Dvomljivo pri zadružnih zvezah, kjer so člani zadrug vsaj v nekih pogledih nekako člani same zveze (§ 90, odst. 1., št. 1., § 93 zgz.). Prim. tudi čl. 26 pravilnika z dne 21. marca 1933., Sl. N. št. 68—XX/201, po katerem banovinske zadruge dolgoročne kredite lahko neposredno dajejo tudi članom včlanjenih krajevnih zadrug. Gl. tudi § 89, odst. 11., zgz., toda tudi § 89, odst. 1., zgz. Po mojem mnenju tudi v teh primerih ne gre za posredno članstvo.

koristi od zadruge, mora delati z njo".¹² Ne bi torej bilo dovolj, da zakon označuje kot bistveno za zadrugo skupno poslovanje po načelu vzajemne pomoči. To velja v bistvu za vsako obliko pridobitne družbe, pri nekaterih še bolj izrazito kot pri zadrugi. Tudi pri javni trgovinski družbi si več oseb hoče gospodarski pomagati vzajemno s skupnim delom in — redno — tudi z imovinskimi vložki. Pri drugih trgovinskih družbah je eden ali drugi znak manj izrazit, popolnoma ga ne manjka pri nobeni. S samo definicijo 1. odstavek je torej značaj zadruge izražen nepopolno, razen s tem da naglašja nedoločnost števila članov in spremenljivost števila poslovnih deležev, kar pa ni odločilno za način pospeševanja gospodarstva.¹³ In vendar občutimo vsi, da je nekje bistvena razlika. Mislim da je, morda podzavestno, izražena prav z besedo „neposredno“, treba jo le vezati s § 1, odst. 1. („da neposredno pospešuje njihovo gospodarstvo“) ali z odst. 2., tako da se zadruga lahko bavi z vsakim neprepovedanim poslovanjem, ki more neposredno povečavati dohodke ali zmanjševati izdatke njenih članov. S tem smo izraz „neposredno“, ki v odst. 1. tam, kjer stoji, ne daje pravega smisla, predstavili tja, kamor spada. Torej ni zadruge v pravem smislu zakona, če skupno poslovanje po načelu vzajemne pomoči ne povečuje dohodkov ali ne zmanjšuje izdatkov članov neposredno, temveč le posredno, z — redno denarnim — dobičkom od poslovanja. Mišljeno je to bilo tudi v našem dosedanem zakonu, saj spada k bistvu zadrugne ideologije, naravnost

¹² Zakon ni povsem dosleden, razen če naj se že samo vplačilo vloge („poslovnega deleža“) smatra za delo z zadrugo, kar pač ne more veljati. Prim. § 1, odst. 3. in 4. zgz., ki imata tudi prav zanimivo zgodovino. Ni treba naglašati, da obresti, ki jih omenja odst. 4., niso obresti, ampak čista navzgor omejena dividenda. To se vidi že iz določbe, „če ima poslovni prebitok.“ Nepravilnega izraza niso hoteli odstraniti, češ da se v zadrugi ne sme rabiti „kapitalistički“ izraz „dividenda“.

¹³ Tudi sama beseda „vzajemna pomoč“ ni odločilna. Ali si prebivalci nekega kraja omogočijo vodovod ali elektrarno s tem, da ustanove zadrugo ali delniško družbo, je gospodarski za doseg preskrbe z vodo ali z električnim tokom lahko povsem vseeno, v eni in drugi obliki si pomagajo vzajemno, ker posameznik ne more doseči cilja. Opravljanje poslov je enako „skupno“. Kje je, kar se tiče vzajemne pomoči, meja med delniško ali zadrugo tovarno za sladkor, ki jo ustanove kmetje — pridelovalci sladkorne pese? Vse to velja za družbo z omejeno zavezo, zlasti po novem trg. zakonu, ki ne zabranjuje postranskih periodnih nedennarnih dajatev v obliki dela. Pravna razlika je seveda jako velika: nedoločeno število članov, spremenljivo število poslovnih deležev, zakonska prepoved poslovanja z nečlani.

v zakonu rečeno pa ni bilo.¹⁴ Za ta del je novi zakon jasnejši, dasi bi se lahko izražal bolje. Posledica je znatna omejitev področja zadrug sploh, ki se bo pokazala in se deloma že kaže v življenju.¹⁵

Iz same definicije zadruge po vsem tem ni moči sklepati, da novi zakon zadrugam splošno daje širše polje delavnosti, kot ga je dajal stari. Nasprotno, sodišča bodo morala še bolj kot doslej paziti, ali je izpolnjena zahteva neposrednosti. Pomanjkljiv je zakon le v tem, da ne postavlja poleg sodišča še drugega javnega oblastva, ki bi pazilo na zakonitost, kakor na pr. državni pravobranilec pri družbah z omejeno zavezo. Temu — finančni prokuraturi — je prejšnja praksa tudi za zadruge dopuščala enako funkcijo; dvomim, da bo to mogoče po novem zakonu. Sodišče lahko prezre nezakonitost v pravilih, zadruga, ki ji je ugodeno, se ne bo pritožila. Sodišče res sme po § 38, odst. 10., zgz. po uradni dolžnosti razveljaviti nepravilen skupščinski sklep, za prvi vpis zadruge pa to ni rečeno; ali bodo sodišča a minori ad maius to določbo analogno uporabljala tudi za samo registracijo zadruge? Želeti bi gotovo bilo, seveda z omejitvami in po postopku po § 38 zgz., za popravo nezakonitosti pa to ne bo mnogo zaleglo. Sami pregledi po revizijskih zvezah ne bodo zadostovali; prav tako ne vrhovno nadzorstvo po § 105 zgz. in pač tudi ne delavnost upravnih oblastev, kolikor jim pravila zadrug po določbah § 54 zgz. sploh pridejo v roke.

¹⁴ Dvomiti bi se moglo, ali to velja tudi za zadruge po hrv. og. in po bos.-herc. trg. zakonu. Za naše pravno območje prim. naredbi bivšega avstr. justičnega ministrstva, ukaznik 1900, št. 4., „— — — tako da se za podjetja, pri katerih po vrsti nameravanega poslovanja ne more biti govora o skupnem poslovanju po zadružnikih, zadružni zakon ne more uporabljati. Zadruge si je zakonodavec pač mislil kot združbe oseb za skupno gospodarsko delo, ne pa kot prave kapitalske asociacije, ki gospodarstvu zadružnikov služijo le posredno“ (podčrtal jaz) — — — „ne bo se moglo smatrati, da ustreza zadružnemu zakonu, če se poskušajo na temelju tega zakona ustanavljati podjetja, ki so, kakor na pr. čiste dividendne zadruge, samostalna, od gospodarstva zadružnikov čisto ločena podjetja, pri katerih naj se gospodarsko pospeševanje zadružnikov ne vrši s skupnim poslovanjem, temveč le z donosom v podjetju investiranih kapitalov.“

¹⁵ Prav v območju našega starega zadružnega zakona se je, deloma zbog težav pri dosegu koncesije za ustanovitev delniške družbe, ustanovilo nekaj „zadrug“, ki brez dvoma niso bile zadruge v pravem smislu, n. pr. tiskarne, založništva, knjigarne. Seveda je mogoča prava tiskarska zadruga (če jo ustanove tiskarji, faktorji, stavci itd., ki jo ne samo vodijo, ampak tudi skupaj delajo), prava založniška zadruga, ki zalaga samo dela svojih članov — avtorjev in jih morda tudi prodaja na drobno v zadružni knjigarni, toda to bodo redke izjeme. Zakon takim navideznim zadrugam olajšuje spremembo v drugo družbeno

III. Zakonske omejitve poslovanja zadrug.

Zakon postavlja v § 1, odst. 6. načelo, da posluje zadruga samo s svojimi zadružniki in s svojo poslovno zvezo, ob enem pa navaja v osmih točkah izjeme, ob katerih sme zadruga poslovati tudi z nezadružniki. Predvsem treba preiskati vsebino načelne prepovedi. Pretesna je, ker ne pove, kdaj zadruga ne sme poslovati niti s svojimi člani. Zadruga ima svojo z zakonom predpisano nalogo, podpirati gospodarstvo svojih članov. Preko te naloge ne sme poslovati niti s svojimi člani. Toda to bi bilo preohlapno, ker je pojem podpiranja gospodarstva preveč širok in raztezen. Zato si mora zadruga sama s pravili določiti in s tem omejiti svoje objektivno področje — „predmet poslovanja“; tega področja ne sme prekoračiti niti proti zadružnikom (sankcija § 112, odst. 1., št. I., 1.). Naprej pa je položaj pri raznih vrstah zadrug, morda celo pri posameznih zadrugah iste vrste dokaj različen. Pri kreditni zadrugi se da — teoretski — misliti, da ima toliko članov, ki ne iščejo kredita pri nji, da bi potrebnim članom dajala kredite iz vplačil na poslovne deleže, ali vsaj, da bi zaradi dajanja kreditov najemala posojila — sprejemala hranilne vloge — samo od članov. Toda to je čista teorija: v zadrugi se redno združujejo ljudje, ki si sami ne morejo pomagati; dobrotnikov, ki bi postajali člani zadruge zato, da ta more dajati posojila, bo vedno premalo. — Misliti bi se dalo, da ima potrošniška zadruga toliko in takih članov, da si morejo med seboj zadovoljiti onim potrebam, ki naj jim zadovoljijo zadruga; tu bi zadruga mogla pri enih nabavljati presežke in jih oddajati drugim. Čim pa naj taka zadruga krije potrebe, ki jim niti vsi člani skupaj ne morejo zadostiti, ne more izpolnjevati svoje naloge s poslovanjem s samimi člani. — Stanovanjska zadruga, ki ima med člani vse za grajenje stanovanjskih hiš potrebne obrtnike, bi svoj namen lahko dosegla ob omejitvi poslovanja na člane — toda takih zadrug ni. — Produkcijska zadruga se, praktično, nikdar ne bo mogla omejiti na poslovanje s člani itd. V življenju se načelo poslovanja samo s člani skoraj nikdar ne da izvesti do kraja. Kje naj bo meja? Naši prejšnji zakoni je, z malimi izjemami,¹⁶ niso zahtevali. Izkristalizo-

obliko (§ 118, odst. 2. zgz.) in nekatere so to že storile. Dalje tega tu ne gre izvajati.

¹⁶ Srb. zakon o poljedelskih in obrtniških zadrugah je zahteval, da se s pravili določi, katere posle sme zadruga opravljati samo s člani, katere izjemno tudi z načeli, če zahteva prid zadruge. Zakon o zadrugah državnih nameščencev z dne 18. jan. 1952., Sl. N. 27—XI/71, določa

valo pa se je zlasti v judikaturi bivšega avstrijskega vrhovnega sodišča načelo, da sme zadruga samo s člani opravljati posle, ki naj po njenem s pravili določenem delokrogu podpirajo gospodarstvo članov, tudi z nečlani pa posle, ki naj ji omogočijo, da more podpirati gospodarstvo članov.¹⁷ To načelo ustreza življenjskim potrebam in je dovolj prožno, da obseže vse vrste zadrug, ne izključuje pa, da se s pravili še izrečno omeji krog oseb — nezadružnikov, s katerimi sme zadruga sklepati take „pomožne“ posle. Naš zakon ni izrazil splošnega načela, izjeme od prepovedi poslovanja z nečlani našteva, kakor se zdi, taksativno. Pravim: „kakor se zdi“. Po mojem mnenju bi namreč krivo bilo razumevanje, da spričo onemu naštevanju niso mogoče nobene izjeme, ki niso navedene v zakonu. To se bo smelo reči le v onih primerih izjem, v katerih zakon naravnost označuje vrsto zadrug ali vsaj predmet poslovanja, nikakor pa ne v onih, kjer jih ne označuje, a življenje zahteva izjemo. Stvar prakse bo, da bo iz izjem posnemala navodila za one vrste zadrug, ki v zakonu niso izrečno omenjene, v potrebnih mejah, to se razume, saj gre za izjeme.¹⁸ Tako pridemo

v čl. 2., da sme upravni odbor izjemno, če je v zadružnem skladišču določenih predmetov več kot zadružniki povprašujejo zanje, oddajati tudi nezadružnikom (povsem zgrešena določba, ki naravnost nagraja neprevidno nabavljanje!) Prim. tudi zakon o kmetijskem kreditu z dne 12. junija 1925., Sl. N. 153—XXVII, zakon o privilegovani agrarni banki z dne 16. aprila 1929., Sl. N. 94—XXXIX/207, uredbo z dne 21. decembra 1932., Sl. N. 19—VI/52 iz l. 1935., in zakon z dne 4. julija 1931., Sl. N. 154—LI/334.

¹⁷ Prim. odločbe A Cl. št. 1881, 1882, 1894, 1926, 1938, 1968, 2131, 2313, 2395, 2478, 2561, vendar zlasti novejšje odločbe ne izključujejo povsem poslov z nečlani, tudi če ne gre naravnost za sredstvo v dosego namena zadrug, ampak jih dovoljujejo izjemno, kadar člani ne izkoriščajo popolnoma sredstev, ki so jim pri zadrugi na razpolago za pospeševanje njihovega gospodarstva, na pr. zbirka izrekov št. 253, odločbe A Cl. št. 2446, 2460, 2660, 2868 in nekaj povojnih določb. Literatura je bila bolj za svobodnejše razumevanje, prim. Canstein, Lehrbuch des österr. Handelsrechtes I., str. 615, Randa, Das österr. Handelsrecht, II. izdaja, I., str. 83.

¹⁸ Načelo, ki se je izrazilo v judikaturi, je prešlo v prvi in drugi meni dostopni načrt (§ 66, odst. 1.: „Zadruga može poslove, kojima je prema njenom predmetu rada neposredni cilj unapređjivanje ili podupiranje gospodarskih interesa njenih zadrugara, vršiti samo sa svojim zadrugarima i sa zadružnim savezom, čija je članica, a poslove, kojima se samo omogućuju poslovi one vrste, može vršiti i sa nezadrugarima“; (v odst. 2. je bilo demonstrativno naštetih nekaj takih pomožnih poslov). Nadaljnji načrti in vladni predlog imajo že sistem zakona, ki je brez dvoma nevaren prav zbog nekako taksativnega naštevanja izjem. Dasi — uradniške ali delavske — stanovanjske zadrug ali živinorejske zadrug niso v zakonu imenovane in se tudi po svojem poslovnem predmetu brez sile ne dajo uvrstiti v nobeno izjemo, ne bo nihče dvomil,

do sklepa, da novi zakon ne le ni opustil načela o neposlovanju z nezadružniki, kakor se je razvilo na podstavi prejšnjega zakona, temveč da ga izraža jasneje in določneje, za nekatere primere morda celo pretesno, in da načelno ne favorizuje poslovanja z nezadružniki bolj od prejšnjega zakona.

S tem ni rečeno, da med posameznimi zakonskimi izjemami ne bi moglo biti takih, ki brez zadostne potrebe kršijo načelo neposlovanja z nezadružniki. Zato treba preiskati tudi izjeme same. Splošno velja zanje, da niso vse prav spretno in jasno izražene. Da ne krijejo vseh primerov, v katerih življenje nujno zahteva poslovanje z nezadružniki, je že povedano, jasne pa niso v tem, da se nekatere križajo med seboj, ne da bi si prav nasprotovale, pač pa tako, da treba včasih reči ali da se izjema ponavlja, ali pa da stvar ni jasna.¹⁹

Določba § 1, odst. 6., št. 1., da smejo zadrug v kreditnih poslih jemati kredite in sprejemati hranilne vloge tudi od nezadružnikov, vznbuja dvome. Na prvi pogled bi se mislilo, da se tiče samo kreditnih zadrug v pravem pomenu besede. „Kreditni posli“ so pa brez dvoma mnogo širši pojem od „posli kreditnih zadrug“, saj kreditne posle lahko sklepa, kredit daje ali jemlje vsaka zadruga (živinorejska kupi na kredit bika, mizarska produkcijske stroje in les itd.). Ali pa naj sme vsaka zadruga najemati denarna posojila in zlasti sprejemati hranilne vloge tudi od nezadružnikov? Vladni načrt se je glasil drugače. V odst. 9. je izrečno naglašal, da smejo hranilne vloge sprejemati samo posebno kvalifikovane, kreditne zadrug; dosledno je bilo v § 1, odst. 6., št. 1. rečeno, da sme sicer vsaka zadruga jemati kredit od nezadružnikov, hranilne vloge pa sme od nezadružnikov sprejemati samo kreditna zadruga, ki ustreza pogojem po odst. 9. O spremembi — razširitvi — v Narodni skupščini bo treba reči, da je namerna, kajti če so se že hoteli odpraviti strogi pogoji za sprejemanje hranilnih vlog po kreditnih zadrugah, ni zato bilo treba spremeniti § 1, odst. 6., št. 1.; tu bi bilo lahko ostalo, da smejo samo kreditne zadrug sprejemati hranilne vloge od nečlanov. Ne more se trditi, da razširitev ne ustreza načelu neposlovanja z nezadružniki, kolikor namreč gre za pribavljanje sred-

da smejo prve gradbeni material, druge plemensko živino nabavljati od kogar koli.

¹⁹ Razni načrti se v največ točkah med seboj razlikujejo samo v izrazu, vendar je tudi nekaj stvarnih sprememb in sicer razširitev izjem; te so deloma prišle že v poznejših načrtih, deloma šele v teku skupščinskih naprav do izraza.

stev, da se doseže cilj zadruga; na pr. potrošniška zadruga sprejema hranilne vloge, da ojači sredstva za nabavo blaga, ki ga prodaja zadružnikom. Zato še ne postane kreditna zadruga, kajti ta ni karakterizovana samo z jemanjem kredita in sprejemanjem hranilnih vlog, nego tudi z dajanjem posojil, t. j. denarnih posojil. Reklo bi se torej, da določba § 1, odst. 7. samo deloma ponavlja določbo § 1, odst. 6., št. 1., naglašujoč, da se smejo kreditne zadruga v pravem pomenu besede baviti samo s to vrsto pasivnih poslov — tudi z nezadružniki, — zato pa samo one in samo svojim zadružnikom smejo dajati denarna posojila. Druge zadruga pa sicer tudi smejo jemati kredit in sprejemati hranilne vloge od nezadružnikov, denarnih posojil pa ne smejo dajati niti svojim zadružnikom. Ali je ta ureditev smotrna in kako jo spraviti v sklad s § 29, odst. 1., št. 4., je drugo vprašanje. Po mojem mnenju lahko služi mešanju raznih vrst zadrug, bolje raznih jako različnih vrst poslov pri isti zadruzi. To tudi doslej ni bilo prepovedano, bilo pa je, če je šlo za mešanje blagovnih poslov s čisto denarnokreditnimi, nevarno in ostalo bo nevarno. Vladni predlog je bil za ta del boljši, toda ne more se očitati zakonu, da je poslabšal dosedanje stanje.²⁰

Ostale določbe o kreditnih zadrugah so v skladu z načelom neposlovanja z nezadružniki, edino za določbo § 1, odst. 8., je to dvomljivo, kolikor dopušča dajanje kredita — „nalagati denarne presežke“ — komu drugemu, ne pa samo zadružnikom. Vendar je določba taka, da v poslovanju z zadružniki skoro ne more priti do tekmovanja med kreditnimi zadrugami in nezadružnimi kreditnimi ustanovami; prav obratno, dajanje kredita komur koli je izključeno.

V § 1, odst. 6., t. 2., („svoje in svojih zadružnikov proizvode, predelane ali nepredelane, prodajati nezadružnikom“) je naglas pač na besedi „proizvode“: predmet prodaje ne sme biti stvar, ki ni ali prvotno, t. j. ne s pravnim poslom, pridobljena ali ni predelana. Gre torej za produkcijske in prodajalne (vnovčevalne) zadruga. Prepoved je širša od prepovedi § 1, odst. 6., št. 3. Ta prepoveduje razpečevanje gotovih predmetov, ki so kot taki pridobljeni s

²⁰ Marković, Komentar zakona o privrednim zadrugama, str. 22., 25., je mnenja, da smejo tudi druge zadruga svojim članom dajati posojila. Besedilo zakona se res ne protivi taki razlagi, toda kje je potem kriterij za razlikovanje kreditnih zadrug od drugih? Kaj bo z določbo § 29, odst. 1., št. 4.? Dasi je deloma izrečno namenjena samo kreditnim zadrugam, bi pač morala veljati za vse zadruga, ki sprejemajo hranilne vloge in dajejo posojila. Zveze bi morale paziti, da se to določi s pravili.

pravnim poslom, med zadružniki, in zato pravilno govori o prodaji **n a b a v l j e n i h** predmetov nezadružnikom, daje pa še nadaljnjo omejitev: če so nabavljeni predmeti namenjeni potrošnji zadružnikov, se niti predelani ne smejo prodajati nezadružnikom. V primeru § 1, odst. 6., št. 2. niti ne gre za to, da bi bili predmeti nabavljeni za zadružnike, pa vendar se, ako niso „proizvodi“, ne smejo prodajati nezadružnikom. Razlika je ta, da je pri zadrugi po št. 3. prepovedana prodaja nezadružnikom, tudi če so predmeti predelani, pri zadrugi po št. 2 pa je dovoljena, če so predelani, kajti potem so „proizvodi“ zadruge, za zadružnike pa sploh niso bili nabavljeni. Primeri naj povedo več: dopustno je, da mlekarska zadruga mleko, dobljeno od zadružnikov, prodaja nezadružnikom kot tako ali predelano v maslo ali sir; ne bi smela prodajati nezadružnikom mleka, ki ga niso pridobili zadružniki ali ona sama, ampak ga je zadruga kupila od nezadružnikov, razen če ga predela v maslo ali sir (izjema v § 1, odst. 6., št. 7?., gl. zdolaj). Drugo vprašanje je, ali bi podjetje, ki mleko kupuje od nezadružnikov in predelano v maslo ali sir prodaja nezadružnikom, sploh še bila zadruga v smislu našega zakona. Mislim, da redno ne. Teoretski bi izjema bila mogoča po § 1, odst. 6., št. 4., c, (zadruga imetnikov predelovalnih strojev?), praktično bo to le izjemen primer.²¹ Potrošniška zadruga pa sme mleko nabavljati tudi od nezadružnikov, toda nezadružnikom ga ne sme prodajati niti predelanega.²²

Določba § 1, o d s t. 6., š t. 3., je tista, ki se najbolj neposredno tiče trgovine, zlasti trgovine na drobno. Gre za nabavljalne, potrošniške, konsumne zadruge. Te smejo predmete, namenjene potrošnji svojih zadružnikov, prodajati nepredelane ali predelane samo svojim zadružnikom, edino monopolne predmete tudi nezadružnikom. Določba je razen glede monopolnih predmetov povsem v skladu z načelom neposlovanja z nezadružniki. Izjema za monopolne pred-

²¹ Prav za prav velja ta določba doslovno le za obrtniške (zanatlijske) zadruge. Ali je „zanatlija“ tu obrtnik ali rokodelc, nam na tem mestu ni treba preiskavati. Srbska terminologija za ta del ni toliko točna kot naša; pri nas je „obrn timer“ širši pojem od „rokodelca“, in ni videti, da bi bil zakon hotel izjemo še bolj utesniti kot je že tesna. Po nji trgovci ne smejo ustanavljati zadrug za skupno obdelavo ali predelavo blaga, kupljenega od nezadružnikov, na pr. skupno pražarno kave tako, da bi ta zadruga naravnost prodajala nezadružnikom, nego bi jo morala vračati trgovcem zadružnikom, da jo oni prodajajo. S tem se zdi, da je utesnjena celo določba § 1, odst. 6., št. 2. Gre za enega izmed primerov, ki kažejo pomanjkljivost taksativnega naštevanja. Za pojem „zanata“ prim. tudi § 53, odst. 1. zgz.

²² Izjema v § 1, odst. 6., št. 6., gl. spodaj v tekstu.

mete, dana šele v Nar. skupščini, pa brez dvoma neposredno zadeva trgovino na drobno, mislimo le na sol, tobak ali vžigalice, še bolj morda posredno, z vabljenjem nezadružnikov. Monopolski interes menda tega ni zahteval. Poleg poboljšanja dosedanjega stanja, doseženega z jasno izrečeno prepovedjo, treba torej ugotoviti tudi neko poslabšanje. V zvezi s to točko treba govoriti tudi o določbi § 1, odst. 6., št. 6., po kateri smejo „v poslih skupne nabave in potrošnje prodajati“ — seveda tudi nezadružnikom — „zaobalo in pokvarjeno ali poškodovano blago, kakor tudi odpadke ali postranske proizvode dobljene pri zadrugi proizvodnji ali predelavi, ki ne služijo potrošnji njenih zadružnikov; o taki opravljeni prodaji pokvarjenega ali poškodovanega blaga je zadruga dolžna takoj obvestiti revizijsko zvezo“. Določba, sama po sebi upravičena, je, zlasti kar se tiče pokvarjenega ali poškodovanega blaga, preveč raztezna, ker je pojem pokvarjenega ali poškodovanega blaga jako nedoločen. Kakor, načelno, vsako izjemo bo tudi to treba razlagati tesno. To se pravi, da padanje cen, nabava prevelikih količin, sploh napačna spekulacija o potrebah zadružnikov, ni zadosten razlog za prodajo nezadružnikom, tudi ne spremembe mode, kajti v teh primerih ne gre za pokvarjeno ali poškodovano blago. Nadalje bo treba zahtevati, da ni bilo naročeno že pokvarjeno ali poškodovano blago, ampak da se je pokvarilo ali poškodovalo v času, ko je zadruga že mogla razpolagati z njim,²³ sicer bi zadruga lahko izigravala zakon. Razen tega bo treba stavek „ki ne služijo potrošnji njenih zadružnikov“ razumeti za celo izjemo, ne samo za odpadke ali stranske proizvode,²⁴ kakor bi morda kdo tolmačil po samem vrstnem redu besed. Zadruga potemtakem tudi predmetov, ki so se pri nji pokvarili ali poškodovali, ne sme prodajati nezadružnikom, če niso tako ali toliko pokvarjeni ali poškodovani, da ne služijo zadružnikom; pri tem bo treba upoštevati kroge, iz katerih so zadružniki, včasih je mešcan bolj občutljiv kot kmet, včasih je obratno. Dvomljive vrednosti je določba zadnjega stavka. Revizijsko zvezo gotovo zanimajo take prodaje, saj često odkrivajo neskrbnost v poslovanju zadruga, prav tako pa se je bati, da revizijska zveza kot zadrugi organ ne bo vedno dovolj stroga pri presoji upravičenosti prodaje nezadružnikom. V tretjem meni dostopnem načrtu je bilo rečeno, da sme zadruga tako prodajo opraviti

²³ Zamujena graja po čl. 347 tz. zadruga ne bi opravičevala, zadruga je za zasebnopravno področje trgovec (§ 53, odst. 1. zgz.).

²⁴ Na to kaže izvirni tekst: „a koji“.

le na javni dražbi; v četrtem, da jo sme opraviti samo po pismenem pritrdilu revizijske zveze, ki ga da po pismeni prijavi; v vladnem predlogu se ni več zahtevala pismena prijava, pač pa pismeno pritrdilo. Stvar je res težka, kajti mogoče je, da samo takojšnja prodaja more zadrugo obvarovati še večje škode. Vendar bi se dala najti pot, ki bi oteževala mogoče zlorabe in vendar ne zavlačevala prodaje, na pr. ugotovitev stanja blaga po veččakih, ki jih postavi sodišče ali upravno oblastvo (občina). Vsekakor treba priznati, da določba št. 6. lahko znatno slabi določbo št. 3., ne bo se pa smelo reči, da so z novim zakonom dovoljene izjeme, ki bi jih dosedanja praksa in veda ne bili tudi priznavali, nasprotno, pomanjkanje določb v dosedanjih zakonih je nagibalo k pripušcanju še širših izjem.

Določbe § 1, odst. 6., št. 4. in 5., ne dajejo povoda za pripombe; sistematski bi se morda reklo, da se določbi št. 4. b) in št. 5. krijeta, toda to velja le deloma.

Važnejša je določba § 1, odst. 6., št. 7. Razumeti jo bo poglavitno v zvezi z določbo št. 2.: zadrugi, ki prodaja svoje ali svojih zadružnikov proizvode, pa zbog elementarnih ali periodnih ovir nekaj časa ne more zadovoljiti potrebam svojih stalnih odjemalcev, zadružnikov ali ne, sme minister za kmetijstvo po zaslišanju Glavne zadrugne zveze dovoliti nabavo od nezadružnikov. Na pr. znaten del molznih krav zadružnikov oboli za slinavko; med čebelami članov čebelarске zadruge se pojavi kuga; članom vrtnarske zadruge pozebejo cvetice ali zelenjava; zadrugno čevljarsko ali mizarско delavnico uniči požar itd. Škoda bi bila v takih primerih še bolj občutna, ako bi morala ustaviti ali znatno omejiti delo zadrugna prodajalna; stalni odjemalci bi se razgubili. Izjema je tu potrebna, morda je predpisana pot celo odveč dolga; vladni predlog se je zadovoljeval z banom, kar je tudi zato bilo boljše, ker ima ban pri rokah strokovnega referenta za trgovino in obrt, v čigar področje pač tudi spada presoja o potrebnosti dovolitve. Povsem drugačni so primeri periodnih ovir. Vzemimo zopet vrtnarsko zadrugo. Ta bo morala znaten, morda celo večji del leta določne cvetice ali zelenjavo določne vrste nabavljati od nezadružnikov iz tujine, če bo hotela prodajati celo leto in sl. Dovolitev nabave od nezadružnikov v takih primerih lahko pomeni pravo obrnitev načela, da sme zadruga prodajati samo proizvode svojih zadružnikov. To lahko globoko posega v področje trgovine, zato se v takih primerih da opravičiti dovolitev po najvišji stopnji, toda dodati bi trebalo: v sporazumu z ministrom za trgovino in industrijo,

sicer bi bilo bolje dovolitev prepustiti banu. Tu se zdi, da gre res za razširitev dosedanjega razumevanja, vendar primeri te vrste zaenkrat najbrže še niso pogosti. Dovolitev se bo v teh primerih pač navadno lahko dala enkrat za vselej, kar je ob elementarnih ovirah težko misliti. Nikoli pa se dovolitev ne sme izkoristiti za razširitev kroga odjemalcev, to se jasno vidi iz besedila določbe.

V delokrog trgovine slednjič brez dvoma posega izjema po § 1, odst. 6., št. 8., ki dovoljuje, da zadruga v svojih prodajalnah poleg glavnega svojega proizvoda ali proizvoda svojih združnikov prodajajo postranske potrošne predmete, nabavljene tudi od nezadržnikov, ki se brez njih glavni proizvod ne more uspešno prodajati; dovolitev daje minister za kmetijstvo po zaslišanju Glavne združne zveze. Gotovo tu ni mišljena zaobala, tudi primeri, kakor da se čevlji na zadrugo prodajajo s trakovi in sl. po mojem mnenju ne spadajo sem. Kjer je tak „dodatek“ nujno potreben po sami naravi stvari, ne bo treba posebnega dovoljenja. Ali pa se v prodajalni čevljarske zadruga smejo posebej prodajati trakovi, sploh prodajati kopita, voščilo, snežke; v združni vrtnarski prodajalni posebej lonci za cvetice; v združni elektrarni žarnice in svetila? Po mojem mnenju ne; tu je potrebna dovolitev. Vprašanje bo pogosto prav težko rešljivo, včasih tudi gospodarski res pomembno. Zaradi enotne prakse je dobro, da je dajanje dovolil centralizovano pri najvišji stopnji, toda zaslišati bi se morala tudi zbornica za trgovino ali obrt ali industrijo, potreben bi bil tudi sporazum z resornim ministrom.²⁵ Dosedanji zakoni molče, sodne prakse, se mi zdi, ni bilo. Verjetno je, da novi zakon tudi za ta del zadrugam stanje prej otežuje kot olajšuje.

IV. Sankcije za kršitev omejitev poslovanja zadrug.

Trdi se, da niso zadostne. Po pravici? Sankcije združnega zakona so zasebnopravne in kazenske, k tem štejem tudi kazni za nered (disciplinske). Člani upravnega odbora in likvidatorji so dolžni izvrševati naloge, ki izhajajo iz določb zakona in pravil (§§ 15, 66 zg.); nadzorni odbor je dolžan nadzirati celotno poslovanje upravnega odbora, uslužbencev in pooblaščenecv zadruga (§ 23 zg.); dolžan je neutegoma sklicati skupščino, če opazi znatnejše kršitve zakona (§ 25 zg.); registrsko sodišče lahko izreče, da za-

²⁵ Prim. § 105, odst. 1. zg., ki vrhovno nadzorstvo nad poslovanjem obrtniških in trgovskih zadrug daje ministru za trgovino in industrijo.

druga prestani, če se v istem poslovnem letu nadaljujejo kršitve zakona ali pravil tudi še potem, ko so bile ponovno izrečene kazni, in so ogrožene koristi upnikov ali zadružnikov (§ 63, odst. 1., št. 1 zgz.); z zaporom do meseca dni ali v denarju do 3000 din se kaznuje, kdor naklepno prekrši določbe § 1, odst. 6. do 8., prav tako se kaznuje tudi član upravnega ali nadzornega odbora, likvidator, uslužbenec ali pooblaščenec, ki naklepno ne prepreči take kršitve, kolikor bi bil kaznovan, ko bi jo zagrešil sam (§ 111, odst. 1., št. III., in odst. 2. zgz.). Uporabljiva utegne biti tudi določba § 112, odst. 1., št. III., zgz.²⁶ Slednjič je važna določba § 114, odst. 4., zgz.: „Če se v poročilu o opravljenem pregledu poslovanja ugotovi, da poslovanje obrtniške ali zavarovalne zadruge in poslovnih zvez omenjenih zadrug, izvzemši tiste zadruge, ki se bavijo s kmetijskim zavarovanjem in njihove zveze (§ 54, odst. 1.), nasprotuje določbam tega zakona, drugih uredb, pravilnikov ali navodil, ki jih predpiše minister za trgovino in industrijo, in če je bil upravni in nadzorni odbor katere od prednjih ustanov v zadnjih petih letih dvakrat ali večkrat kaznovan, predlaga minister za trgovino in industrijo pristojnemu sodišču, naj izreče prestanek dotične ustanove.“

Zasebnopravne odgovornosti po §§ 15, 23, 25 zgz. nezadružnik ne bo mogel uveljavljati, ker gre po §§ 17, 27 zgz. proti zadrugi; splošna odgovornost po občem državljanškem pravu, ki gre za neposredno škodo seveda proti vsakemu oškodovancu, bo za poslovanje zadruge z nezadružniki osebam izven zadruge redno neuporabljiva, ker bo težko dokazati vzročno zvezo.²⁷ Neuporabljiv bo redno tudi § 63 zgz., ker ne bodo ogrožene koristi upnikov ali zadružnikov. Morda bi bil uporabljen § 1 zak. o pobijanju

²⁶ Kolikor ni določena za dejanje strožja kazen po predpisih kazenskega zakonika ali po §§ 110 ali 111, se kaznuje v denarju do 1000 dinarjev zaradi nereda: III. kdor se naklepno pregreši zoper kakršen koli predpis tega zakona ali pravil, dejanje pa ni določeno v tem in v prednjih paragrafih, če se pa stori dejanje iz malomarnosti, do 500 din. — Ne bo pa po mojem mnenju uporabljiva določba § 112 odst. 1., št. I., 1.: I. do 1000 din; 1. kdor kot član upravnega ali nadzornega odbora ali likvidator naklepno prestopi področje, ki je zadrugi predpisano z zakonom ali s pravili“. V naših primerih — poslovanje z nezadružniki — ne gre za prekoračitev področja v smislu § 1., odst. 2., in § 5., odst. 1., št. 3., zgz.

²⁷ Trгоvec bo lahko uverjen, da ima škodo od poslovanja zadruge z nečlani, težko in le izjemno pa bo mogel dokazati, da ima prav on in prav iz tega vzroka škodo (na pr. edini trгоvec v vasi opazi, da izostajajo odjemalci nezadružniki in da hodijo v zadržno poslovalnico); glede zneska škode utegne pomagati določba § 369 cpp.

nečedne tekme: „kdor v poslovnem prometu radi tekme stori dejanje, nasprotno dobrim običajem, ki bi moglo oškodovati drugega tekmeca, se lahko toži. Ti tožbi je namen prepoved nadaljnega izvrševanja tega dejanja, odstranitev z njim napravljenega nepravilnega stanja in povračilo storjene škode“.²⁸ Dalo bi se menda reči, da je to, kar je z zakonom prepovedano — poslovanje z nezadružniki —, pač tudi nasprotno dobrim šegam v poslovnem prometu, tožba bi torej bila mogoča, seveda če gre za tekmo. Ta tožba bi imela veliko prednost, da zanjo upravičen ni samo tekmeč, temveč tudi vsaka organizacija, ki je po svojih pravilih poklicana, da brani z dejanjem oškodovane interese tekmeca, in zlasti komora za trgovino, obrt ali industrijo (§ 16 zak. pob. neč. tek.). V podrobnosti se tu ni treba spuščati, zdi se pa, da bi veljalo poskusiti, kako naša sodišča mislijo o tem vprašanju. Omenim naj glede zasebnopravne odgovornosti še to, da je po § 53, odst. 2. zgz. tudi zadruga odgovorna za škodo, ki jo napravijo z nedopustnim ali protipogodbenim dejanjem ali opustitvijo osebe, ki poslujejo v upravljanju združnih poslov zanjo in da se s tem ne izključuje osebna odgovornost storilca. Tožita se torej lahko ali zadruga ali storilec ali oba.

Kazenske (§ 111 zgz.) in disciplinske (§ 112 zgz.) določbe so v primeru z določbami našega dosedanjega zakona vsekakor velik napredek, žal niso v vsakem pogledu tako jasne, kakor bi bilo želeti. Uporabljajo se po službeni dolžnosti, vsakdo sme sprožiti postopek z ovadbo pri kazenskem sodišču (državnem tožilcu) ali — za disciplinske stvari — pri registrskem sodišču. Dognati, ali je kdo združnik ali ne, ni težko; po § 52, odst. 4. zgz. sme spisak združnikov pregledati vsakdo, ki verjetno izkaže, da ima interes do tega. Zakon ne zahteva pravnega interesa, zadostuje vsak, tudi zgolj gmotni interes. Član upravnega odbora, ki bi trgovcu tekmeču odrekel pregled, bi kršil zakon in bi bil kazniv. Praktično težavnejša bo stvar takrat, kadar z zadruho posluje združnik v svojem imenu za račun nezadružnika. To baje ni redka stvar, zlasti v konsumnih zadrukah. Korist imajo lahko zadruga — večji promet —, združnik — večji delež pri dobičku — in tretji — cenejše blago. Tudi tako poslovanje ni dovoljeno. Zadruga ima nalogo, da neposredno podpira gospodarstvo svojih članov. Zakon zahteva od oseb, ki poslujejo za zadrugo, skrbnost in opreznost rednega poslovnega človeka. To se tiče vsega

²⁸ Od posameznih v zakonu o pob. neč. tek. navedenih dejanskih stanov za naše vprašanje ne prihaja nobeden v poštev.

poslovanja, torej zlasti tudi v tem pravcu, da se ne kršijo določbe zakona. Po § 112, odst. 1, št. III., je kazniva tudi malomarnost. To je najti, če oseba, ki posluje za zadrugo, dopusti ali ne prepreči, da posluje zadružnik z zadrugo v večjem obsegu, kot je po pametni presoji primerno njegovemu gospodarstvu, in je to bilo moči opaziti z uporabo predpisane skrbnosti in opreznosti. Absolutno merilo se seveda ne da postaviti razen s pravili.²⁹ (Konec prih.)

Ali ima obtoženec pravico, vlagati revizijo ali polni priziv zoper sodbo, s katero se izreče sodišče za stvarno nepristojno?

Dr. Avgust Munda.

Praviloma smejo vlagati pravna sredstva le stranke (§ 324 od. 1 kp.) in tudi te praviloma le tedaj, če so s pobijano odločbo neugodno prizadete, to je, če so s to odločbo kršeni njih pravni interesi (arg. § 324 od. 2, st. 1 kp.). Obtoženi sme torej vlagati pravna sredstva le v svojo korist, ne pa tudi v svojo škodo. To načelo izhaja iz stilizacije § 324 od. 1, st. 1 kp., v avstr. k. p. r. pa je bilo to izrečno povedano v § 282 od. 2. Po tem načelu ima torej obtoženec praviloma pravico pravnega sredstva le zoper obsodilno sodbo. Zoper oprostilno sodbo sme vlagati revizijo (priziv) le v edinem izjemnem primeru, če je bil oproščen zbog okolnosti, ki izključujejo krivdo ali ki izključujejo ali ukinjajo kaznivost (§ 280 od. 1 in fine, § 338 od. 6 kp.). V teh primerih (§ 337 št. 1 b, kp.) ima torej obtoženec pravico zahtevati sodbo, ki izreče, da dejanje, ki je predmet obtožbe, ni kaznivo po kaz. zakonu ali da ni dokazov, da je obtoženi zagrešil to kaznivo dejanje (§ 280 od. 1 kp.). S to določbo se podrobno ne bomo pečali, ker ne spada v okvir teh razmotrivanj. Poudariti hočemo le to, da govori ta določba le o oprostilni, ne pa o zavrnilni sodbi (§§ 276, 277 kp.).

²⁹ Na pr.: če zadružnik, ki je doslej za Veliko noč naročal po eno gnjat, naenkrat naroči pet gnjati, bo to vzbudilo pozornost; prav tako če zadružnik, znan kot imovit stiskač, naenkrat vzame znatno posojilo (da bi denar posojal za višje obresti); ne bo sumljivo, če zadružnik, ki jemlje na mesec 5 kg sladkorja, v času, ko se vkuhava sadje, vzame 15 kg, ali če ga vzame 100 kg?